

Ernest Koliqi

Kumbulla përtej murit

Kjo i ndodhi Lec Gurrmollës ndër të parat lirime vere qi erdhi me kalue në Shkodër mbas dhjetë vjetsh banimi ndër shkolla të përjashtëme.

Nji ditë korriku i takoi m'u ndalun për mjesditë te nana e dajës. Kah mbarimi i zhegut, nësa tjerët flejshin ende, zbriti poshtë n'oborr e mandej hyni në kopësht mbas shtëpije. S'ishte e para herë, mbas kthimit të tij në Shkodër, qi vinte në shtëpi të dajave, por asnji herë s'kishte pasë rasë me shetitë të gjitha skutat ku strukeshin kujtimet ma t'ambla të fminis së largët.

Kopështi n'at mbasdite të nxehtë, heshte në diell. Ajo heshtje e tij po vlonte me zane të panjehuna veçse të lehta e me lëvizje disi të shutituna. Lëvizje kandrrash e fluturash; zane bletësh e grethash. Ndiehej si një marrje fryme e gjanë bimësh, një aht i thellë bimuer tue u përhapun nëpër at heshtim ari. Lëshojshin hije anave hardhijat e rrëfatuna në huj të tyne me gjethë stërpikë në gur kali, ndërmjet të cilve lavreshin vilet e rrushit ende të bleruna e të pashejuna e në midis pemët rresht e rresht, zerdelia, pjeshka, dardha, molla, ftoj, kumbulla. Asaj hije i jepte ngjyrë të bruzët ari i diellit me feksime plot gjallni. Kumbullat deng me kokrrat të pjekuna s'mungojshin aty në kopësht. Por sytë e Lecit, si të tërhjekun prej një fuqije shortare, kërkuen një kumbull përtej murit.

Ishin dhjetë vjet, e ma ndoshta, qi s'e shifte at mur. Një mur i vjetër jo fort i naltë, i nxim prej kohet, me gëlqere gjithkund të rame. Ngjyra e atij muri e bante Lecin me andrrue. S'kishte një ngjyrë të përçansueme; në të të gjitha ngjyrat ishin të përmbledhura. Shiu e dielli, tue e rrahë me vjet e vjet, e kishin veshur me një lëmashk, të bruzët ashtu si hijet e gjalla të kopshtit. Në skaj të tij, aty ku përbante një kand me një anë tjetër, shtrihej për të e kacavarej dashunisht një jesemin plym me lule të bardha të çeluna. Ajo lule me njomsi dhe amsim të vet ngushullonte pleqsin e murit.

Përtej atij muri në një kopësht të huej, me do degë të nalta qi zgjateshin edhe këtej, ngrehej një kumbull. Syt e Lecit e përshëndetën me adhurim.

Arsyen e këtij adhurimi as ai qartas s'e kuptonte. Në mjegullimet e kalthera qi mbështjellshin fminin e tij në mbamendje, ajo kumbull naltohej gjallnisht mbi çdo gja tjetër. Psehin s'e dinte. As nuk përpiqej m'e dijtë. Atij i mjaftonte ajo andje e hollë qi, tue shikue kumbullën e huej përtej murit, nga syt i rrëshqiste në shpirt, në të cilin zgjoheshin ndjesina të vjetra e shije të harrueme.

Përmbante kopshti i dajave plot kumbulla boshnjake e bodorike e gabele, me kokrra picigjate e të rrumbullakta, por atij papritmas turrshëm i flakoi në shpirt një dishir i falisun.

Ndiu nevojën e çuditshme me i kërkue ato kokrra të vogla, të verdha me ngjyrën e dyllit, të kumbullës përtej murit.

Njiherit me këtë dëshirë u zgjua e i vetoi përmbrenda edhe kujtimi se një trill i atillë i a tronditi shpirtin shumë vjetër përpara.

Ai s'dinte, as nuk donte n'at ças, me pa qartas ndër ndiesina të veta të ndërlikueme. Lëshohej me mirakandje në valë të tyne. Dontë me hypë mbi at mur e me ngranë aso kumbullash të verdha. Ndoshta ky ish dëshirë i vjetër që zgjohej rishtas bas një gjumi dhjetë vjetësh. Ndoshta ish trill i ri, lindë n'at paq zhegu ari. Por kjo s'i duhej gja m'e dijtë. Dishka ma e fortë se urtija e shtynte m'u ngjitë maje murit.

"Mari! S'jam ma i vogël si atëherë! Dikur do sende mund i bajshëm... Tashti asht marre me më pa kush..."

Ky mendim s'i vjefti. Harroi moshën, humbi njohunin e kohës e të vendit, shtini në punë kambë e durr edhe u gjet maje murit, midis degëve të kumbullës. Si i dishruem, me at' lakmi për pemë në gem që vetëm kalamajt ushqejnë, çoi dorën kah kokrrat e verdha dhe, kur i shtrëngoi ndër gishta për me i këputë, i rrëshqiti një të dridhun andjeje në trup si të prekte mishin e njomë të një krijatyre nxehtësisht e gjatë mot andrrue e pritë. Langu i kumbullave i ngjalli në gojë një shije verash të humbuna, një amë stinësh të mrekullueshme shulzue mbas një prendimi të largët.

Por, qe, syni i xhixhilloi në haren e një zbulimi të papritur.

Andej murit shtrihej një kopësht tjetër shumë ma i hapët se ai i dajave. E shifte at mareshtë gjelbrore tërhjekse nëpërmjet gjethve e gembave. Jo me vullaj të mjellun me gjithndurr barishtesh si ai i dajave, por të tanë bar e i dendur me landë. Drita e diellit me mzi depërtonte nëpër degë nalt gërshetue. U futshin n'at gërshetim të blerët rrezet diellore tue u zbutë, e aty në bar t'imtë, qindisëshin vizatime të brishta. Dukej ajo shtroje bari, qindisë ashtu prej rrezeve e prej gembave, hali prrallash shpalisë nën kambët e një princeshe së zhdukun.

At ditë princesha e mërtisun në degërmija andrrë ishte Fmijnija. Kishte ikë për gjithmonë a por do të këthente?

Pa peshue mirë veprën e vet, kërcëu prej majes s'murit në kopësht të huej.

Vetëm kur u gjet mbi bar, n'at anë, pau nëpërmjet trupave të landve të shumta dritoret e një shtëpije që çelëshin kah kopshti. Në mënyrë ta pacaktueme, mjegullore, i binte në mend ai vend. Ndoshta kamba e tij s'e shkelte për të parën herë at bar t'imtë, të butë, plot lajle rrezesh e hijesh. I kuj ishte ai kopësht? Ai s'donte me mendue. U lëshonte në rrjedhë të trillit që e kapi. Eci kadalas si të dronte se po zgjon dikë të fjetun n'at paq të kulluet ku amnija e tokës lumnonte ndër pemë që piqeshin në diell. Shëndronte hapat me ndrojtje, si ai vjedhsi që i avitet tue u matë teshës lakmue kahmot. Po, vjedhës... E varun, n'ata gamba të dendun, në heshti të misterëshme, ku zanin ma të naltë e lëshonte tufa e jeseminave në erë të vet, derdhë këtej nga kopshti i dajave, pezull n'at gjysmaterr t'ambël ku hija e drita putheshin dashunisht, si dy motra bashkue në një mall të dridhun, rrinte degërmija që mërtisi dikur fytyrën e Fmijnis. At degërmijë zbriti me pushtue... Jo vjedhës, s'ishte... Përkundrazi, dikush që flente n'at kopësht i kish vjedhë dishka të çmueshëm në shpirt... Tashti ecte mbi bar të njomë m'e gjetë at pjesë të humbun të shpirtit e, pa u kujtue, i avitej shtëpis.

- Ej, ti djalë, shka lypë kha?

Nji za kërcnues gruaje kumboi befas n'at paq shortar ku pluskojshin andrrat e tija. U tremb e i u dha, n'at të parë, me ikë vrap kah erdhi. Por i ra ndër mend se mjerisht s'ishte ma kalama e se duhej disi spjegue pranija e tij n'at vend të huej. U gjet ngusht. I vinte marre. Si i dejun ishte futë në një pyll prej kah do të dilte i turpnuem. S'guxonte me i çue sytë kah dritorja prej kah prap kumboi zani. Nji za, kët përshtypje pat, i ri, muzikuer.

- A nuk dron se mundem me të paditë nanës-dajës-a?

Kësaj here tingullonte në za një gaz i përzemërt. Ajo grue atje nalt tallej. Çoi syt. Nji plakë me dy sy të gjallë e me një shami ngjyre hini në krye, i flitite prej dritores tue qeshë.

- Hajde, atje e ke derën. Shtyje se çilet. Hajde se due me të bërtitë.

Ai bani si i tha ajo. Hyni në një oborr, krejt në hije, plot freski, ku ndieu një ndije të papritur flladitjeje. Gryka e pusit, sjellë motit nga Venediku, edhe lugu ngjat saj, ndritëshin të bardhë në një skaj. Limoj n'arkë të ngjyeme në të blerë e lule në saksija e shimshirë shatorr e mbushëshin oborrin e ngushtë. Ai i u ngjit shkallave të një shtëpije së vjetër, mbajtë shumë mirë. Nalt e pritite buzqeshun plaka e dritores, veshë me bandavrekë e bohçe të bardhë përpara.

- Urdhno – edhe e qiti në një odë prej kah nëpër dritore shifej kopshti i andrrave të tija.

Djali e shikonte tue heshtë. Fytyra e saj mbushë me rrudha ndritte kur i qeshëshin syt qi kishin mbetun të gjallë e të rinj si zani muzikuer.

- Ça më ke ba me qeshë... Të kam pa tue këcye prej muri. Menjherë të njofta. A të bjen ndër mend sa sherret m'i ke ba? Për gjith verë gjymsën e atyre kumbullave m'i vidhshe. Mandej më hijshe në kopësht...

Ajo rrinte në kambë para tij qi shtrihej në minder. Fytyra, me ata sy flakuesa në midis, përsiellte, me lëvizje të gjalla pejzash e rrudhash, tregimin.

- Ma... s'e xen besë sa u gëzova kur të pash tue këcye në kopësht. Malli të ka hjedhë këtej, e dij. S'të kam ba za. Të kam lanë m'u avitë. Kur të fola, deshta me të trembë, si atëherë... Më janë lecue vjett në shtat kah të shifshe tue ecë hajnisht si dikur!

Fshani. Doli prej odës. Leci s'mendonte kurrqja. E ndiente veten mirë n'at odë të freskët t'asaj shtëpije të vjetër ku mërzija e jetës lehtësohej me të vërtetë e shkrihej në një amti pushuese.

Zonja e shtëpis këthei me një tabake ndër duer. I vuni para një çini reçel.

- Asht i bamë me kumbullat e tuja – tha me at za të ri qi djalit i dukej se buronte nga kalesa e largët.

Kuptonte plaka se, tue i a paraqitë at çini me reçel kumbullash, t'atyne kumbullave, kryente një vepër poezije shumë të hollë e të njomë? Ai reçel kishte një vlerë të madhe symbolike, n'at mbasdite në të cilën gjithënjë shpirti i tij përkundej në mall të një moshe së humbun. E shikoi ngultas. U çudit. Po, ajo kuptonte.

Kur ai në kopësht të heshtun kërkoi hijen e ditve të sosuna, nuk dridhej i vetëm n'at ndiesi të mallëngjyeshme. Plaka, tue e ndjekë ndër lëvizje të tija, bashkohej shpirtnisht me të. Gjithënjë në fytyrën e pastër, ku lëshonte dritë jeta e gjatë e saj kalue fisnikisht në frymë të zakoneve t'ona ma të bukura, i lexohej po ai rrëmbim malli qi pat edhe ai.

Uli kryet e kërkoi reçelin. Ndieu prap një shije verash të fikuna, stinësh të largta që, sidomos mbasi predojnë, na lanë në shpirt lumnin plot shqetsim t'amës së tyne të mrekullueshme.

Kur çoi fytyrën, vroi se ata sy të mbetun të rij të grues, që rinte tue e shikue nësa ai ngrante, qitshin lot të heshtëshëm. Porse, nëpër lot, qesheshin.